11. ખૂલતાં હૃદય, ખીલતાં ફૂલો

.....

....

સામાન્ય રીતે 'અનુવાદ'ને સાહિત્યસ્વરૂપ ગણવામાં આવતો નથી. પરંતુ 'અનુવાદ'એ જેટલું 'વિજ્ઞાન' છે એટલા જ પ્રમાણમાં 'કલા' પણ છે. ઘણા તો અનુવાદને પુનઃસર્જન અથવા અનુસર્જન તરીકે (એટલે કે અનુવાદ કે ફરીથી એ જ અનુભવનું સર્જન ભાષામાં કર્યું છે) ઓળખાવે છે.

'અનુવાદ' એક ભાષામાંથી એની એ વાતને બીજી ભાષામાં રજૂ કરવાની કામગીરી એ વાત સાચી. જે વાત એક ભાષામાં રજૂ થઈ હોય તે ભાષાના શબ્દોના અર્થસંદર્ભો, વાક્ય સંદર્ભો અને જીવનસંદર્ભોને. બીજી ભાષામાં ઉતારવા એ કંઈ ઓછું કલાત્મક કામ નથી. પોતાની ભાષામાં જ એકના એક શબ્દનો બરાબર બંધબેસતો સમાનાર્થી બીજો શબ્દ શોધવો અત્યંત મુશ્કેલ અને કદાચ અશક્ય જેવું કામ છે. અનુવાદ માટે ગુજરાતી ભાષામાં બીજા સમાનાર્થી શબ્દો તરજુમો અને ભાષાંતર છે જ. પણ 'તરજુમો' નો માત્ર શાબ્દિક સમાનાતવાળું તેના મૂળ ભાવ કે છટા વિનાનું એવો અર્થ તો પાછો કોશમાં જ છે. 'અનુવાદ' તેના મૂળ ભાવ કે છટા વિના કેવી રીતે થઈ શકે ?

એટલે શબ્દશઃ અનુવાદ કે ભાવાનુવાદ બંનેની વચ્ચે 'અનુવાદ' પોતે એક સાહિત્યિક પ્રવૃત્તિ છે. કેટલાક તેને એક હૃદયને અન્ય શરીરમાં પ્રત્યારોપણ કરવાની પ્રક્રિયા સાથે ... સરખાવે છે. તમે વાંચો કે અહીં આપેલા અનુવાદમાં (એટલે કે 'ખૂલતાં હૃદય, ખીલતાં ફૂલો' પાઠમાં) અનુવાદકનું હૃદય પ્રવેશ્યું છે કે નહીં ?

ગુજરાતીમાં અંગ્રેજી, હિન્દી, બંગાળી, મરાઠી, તામિલ, તેલુગુ, કન્નડ, મળયાળમ વગેરે ભાષાઓની અનેક સાહિત્યકૃતિઓના અનુવાદ થયેલા છે.

વૃક્ષપ્રેમી જાપાનીઓ આપણે માટે હૃદયસ્પર્શી સંદેશો આપે છે. જલદ આંદોલનો કર્યા વિના કે જોરદાર પ્રચાર કર્યા વિના પર્યાવરણને કઈ રીતે બચાવી શકાય તેનો આ હૃદયસ્પર્શી કિસ્સો છે. 'અપારે જગવિસ્તારે નથી એક જ માનવી, પશુ છે, પંખી છે, પુષ્પો, વનોની છે વનસ્પતિ' એ વિશ્વશાંતિનો સંદેશો આમાં સમાયેલો છે.

જાપાનનું એક મોટું શહેર કુકુઓકા. ત્યાંનો એક ભીડભાડવાળો રસ્તો પહોળો કરવાની જરૂર પડી. આને માટે રસ્તાની ધારે ઊભેલાં સળંગ ચેરી વૃક્ષો કાપવાં પડે તેમ હતું.

એક વૃક્ષ કપાતું હતું. તેની કળીઓ ખીલુંખીલું થતી હતી. અન્ય વૃક્ષોની જેમ એ પણ પચાસેક વરસ જૂનું હતું.

વૃક્ષ કપાતું જોઈ ત્યાંથી પસાર થતો એક યુવાન થોભી ગયો. તેની ખીલું-ખીલું થતી કળીઓ જોઈ રહ્યો. તેની આંખમાં આંસુ આવ્યાં. થોડું વિચારી તેણે તેની પાસેનાં પેન અને કાગળ કાઢ્યાં. કાગળ પર લખ્યું,

"શહેરના રખેવાળ માનનીય મેયર શ્રી,

રસ્તો પહોળો કરવો અત્યંત જરૂરી છે.

પણ આ ફૂલો પર દયા કરજો.

તેમને ખીલવા માટે પંદર દિવસની મુદત આપવા દયા કરજો,

જેથી તેઓ પણ આ વસંતને છેલ્લીવાર માણી લે.''

તેણે એ કાગળને બાજુના વૃક્ષ પર લટકાવી દીધો. આંસુ લૂછ્યાં. તેને આંસુ લૂછતો, કાગળને વૃક્ષ પર લટકાવતો જોઈ અનેક રાહદારીઓ પણ થોભી ગયાં. તેમણે પણ પોતાની લાગણી બતાવતા પત્રો અનેક વૃક્ષો પર લટકાવી દીધા.

આ બધું જોઈ રહેલા વૃક્ષ કાપનારા અટકી ગયા. શહેરમાં આ સમચાર ચારે બાજુ ફેલાઈ ગયા.

બીજે દિવસે સવારે ત્યાંથી પસાર થતા રાહદારીઓએ એક મોટું બોર્ડ જોયું. તેના ઉપર લખેલું હતું.

''વહાલાં શહેરીજનો,

જે હૃદય ફૂલોને માટે આંસુ સારે છે તે જીવતાં ઉમદા હૃદયને નમન. આ મૃદુ ભાવના સર્વત્ર વ્યાપ્ત રહો. વૃક્ષો કાપવાનું મુલતવી રખાયું છે.''

- તમારો મેયર

આનંદથી ઝૂમી ઊઠેલાં શહેરીજનોએ મેયરને ધન્યવાદ આપતાં કાવ્યોથી વૃક્ષોની ડાળીઓ ભરી દીધી.

પછી તો ચેરી વૃક્ષો ખીલ્યાં. જાણે નીલ આકાશ નીચેનાં વૃક્ષો પર ગુલાબી પરીઓ હસતી હતી.

વસંત વીતતાં સત્તાવાળાઓને પણ સમજાયું કે વૃક્ષો કાપવા કરતાં સમાંતર બીજો રસ્તો બનાવવો એ વધુ શાણપણભર્યું છે. હજુય એ ચેરી વૃક્ષો દર વસંતે ખીલીને પેલા ભાવુક યુવાનનાં ગીતો ગાય છે.

('રીડર્સ ડાયજેસ્ટ' ઑક્ટોબર, ૧૯૮૫ - અંગ્રેજી પરથી.)

ટિપ્પણ

ધારે - કિનારે **રખેવાળ** - રક્ષણ કરનાર, ચોકીદાર **રાહદારી** - મુસાફર, પથિક **મૃદુ** - કોમળ **શાણપણ ભર્યું** - ડહાપણ ભર્યું

રૂઢિપ્રયોગ

ઝૂમી ઊઠવું - ખુશ થવું, આનંદિત થઈ જવું

સ્વાધ્યાય

પ્રશ્ન 1. નીચેના પ્રશ્નોના એક-બે વાક્યમાં ઉત્તર આપો.

1. ચેરીનાં વૃક્ષો કાપવાની જરૂર શા માટે ઊભી થઈ ?
2. વિકાસ માટે રસ્તા પહેલા કરવા જરૂરી છે ?
3. કઠિયારાઓ જે વૃક્ષ કાપી રહ્યા હતા તે કેવું હતું ?
4. કપાતા વૃક્ષને જોઈને યુવાનને કેવી લાગણી થાય છે ?
5. અંતે સત્તાવાળાઓને કયુ સત્ય સમજાયું ?

પ્રશ્ન 2. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર ટૂંકમાં આપો.

1. કપાતા વૃક્ષને જોઈને દ્રવી ઊઠેલા યુવાને શું કર્યું ? તેણે વિરોધ માટે ઉપવાસ-ધરણા કર્યા હોત તો ?

2. વૃક્ષો કાપનારા શા માટે અટકી ગયા ?
3. લોકોના પત્રોનું કેવું પરિણામ આવ્યું ?
4. લોકો શા માટે મેયરને ધન્યવાદ આપે છે ?

પ્રશ્ન 3. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર આપો.

1. લીલુછમ વૃક્ષ જોઈને તમારા મન પર શી અસર થાય છે તેનું વર્ણન કરો.
2. વૃક્ષો તમને ક્યાં અને કેવી રીતે ઉપયોગી થાય છે તે જણાવો.
3. વૃક્ષો બચાવવા માટે શું શું કરી શકાય તે માટેના તમારા વિચારો લખો.

પ્રશ્ન 4. સમાનાર્થી શબ્દ લખો.

વૃક્ષ, આંખ, રાહદારી, ફૂલ, આકાશ

પ્રશ્ન 5. વિરુદ્ધાર્થી શબ્દ લખો.

જૂનું, પહોળું, વસંત, દિવસ

આટલું કરો

1. શાળામાં વૃક્ષારોપણ કાર્યક્રમનું આયોજન કરો.
2. વૃક્ષોનું મહત્ત્વ દર્શાવતા સુવિચારો બ્લેકબોર્ડ પર લખો.
3. તમારા મિત્રને વૃક્ષનું મહત્ત્વ દર્શાવતો પત્ર લખો.

•

વ્યાકરણ

અહેવાલલેખન

અહેવાલ એટલે વૃત્તાંત, નિવેદન, કોઈ પ્રસંગ, ઘટના કે કાર્યક્રમની હકીકત જણાવવી, તેનું વર્ણન કરવું. અહેવાલ વાંચવાથી સંસ્થાને અથવા અન્ય લોકોને જે - તે કાર્યક્રમ, પ્રસંગ કે ઘટના વિશેની સાચી અને મહત્ત્વની વિગતો મળી શકે. આ અહેવાલ કેવી રીતે લખાય તે સમજીએ.

- અહેવાલ સંપૂર્ણપણે તટસ્થ આલેખન હોય છે. તેમાં અહેવાલ લખનારના દૃષ્ટિકોણ, અભિપ્રાય કે મંતવ્યને કોઈ અવકાશ હોતો નથી.
- અહેવાલમાં કાર્યક્રમ, પ્રસંગ કે ઘટનાનું યથાતથ નિરૂપણ અપેક્ષિત છે.
- અહેવાલમાં વિગતોનું સચોટ અને ટૂંકું વર્ણન કરવામાં આવે છે.
- જે દિવસનો કાર્યક્રમ હોય તેનાં તારીખ, દિવસ અને સમયગાળો ચોકસાઈપૂર્વક નોંધવાં.
- પ્રસંગ, ઘટના કે કાર્યક્રમની વિગતોની ક્રમિક નોંધ લેવી.
- અગત્યની વિગતો ચૂકી ન જવાય તેની કાળજી રાખવી અનિવાર્ય છે.
- જે કોઈ મુખ્ય વક્તા હોય તેમના વ્યાખ્યાનમાં જણાવાયેલી મહત્ત્વની, સારરૂપ વિગત અવતરણરૂપે લઈ શકાય.
- અહેવાલની ભાષા અન્ય સાહિત્યસ્વરૂપો કરતાં અલગ હોય છે. તે ખાસ ધ્યાન રાખવું.
  - પરિચિત શબ્દો ધરાવતી સાદી અને સરળ ભાષા હોવી જોઈએ.
  - આલંકારિક ભાષાનો ઉપયોગ ટાળવો જોઈએ.

- આવશ્યકતા અનુસાર બે કે ત્રણ ફકરામાં આખો અહેવાલ સમાઈ જવો જોઈએ.
- બિનજરૂરી લંબાણ, પુનરાવર્તન અહેવાલને શિથિલ પાડી શકે.
- સામાન્ય રીતે અખબાર કે સામયિકમાં અહેવાલ પર હેડલાઈન હોય છે. પરંતુ અહીં તમારે સચોટ શીર્ષક પ્રયોજવું.

તમારી શાળામાં કોઈ કાર્યક્રમ થાય કે તમે ક્યાંક પ્રવાસે ગયા હોવ તો તમે તેનો અહેવાલ લખી શકો ?

- તમે જોયેલા જીવલેણ અકસ્માતનો અહેવાલ લખો.
- તમારી સંસ્થાના નિવૃત્ત થતા શિક્ષક - અધ્યાપકના વિદાય સમારંભનો અહેવાલ લખો.
- તમારી શાળાએ જરૂરિયાતમંદ વિદ્યાર્થીઓ માટે શરૂ કરેલ પુસ્તકબેન્કના ઉદ્ઘાટન પ્રસંગનો અહેવાલ લખો.
- તમારી સંસ્થામાં યોજાયેલ 'સ્વચ્છતા અભિયાન'નો અહેવાલ લખો.
- તમારી સંસ્થાના દસમા ધોરણના વિદ્યાર્થીઓના વિદાય સમારંભનો અહેવાલ લખો.
- તમારી સંસ્થામાં યોજાયેલ રમતોત્સવનો અહેવાલ તૈયાર કરો.
- તમારી શાળામાં યોજાયેલ 'શિક્ષકદિન'ની ઉજવણીનો અહેવાલ લખો.
- તમારી સંસ્થામાં સ્વાંતત્ર્યદિનની ઉજવણીનો અહેવાલ તૈયાર કરો.
- તમારી સંસ્થામાં રેડક્રોસ સાથે મળીને યોજાયેલ રક્તદાનશિબિરનો અહેવાલ લખો.
- તમારી સંસ્થામાં યોજાયેલ પુસ્તકપ્રદર્શનનો અહેવાલ તૈયાર કરીને તમારી સંસ્થાના સંચાલકમંડળને મોકલો.
- તમારી સંસ્થામાં યોજાયેલ વૃક્ષારોપણ કાર્યક્રમનો અહેવાલ લખો.